

7. VESELA EKLOGA*

»Vnesta VIsv InCepIt ReDeMptoris Nostrl ProCessio. Locopoli, die 3. Martij.«

Oče gvardijan Agatangelus v Škofji Loki je odložil pero in stopil k oknu, ki je bilo odprto na samostanski vrt. Vonj mlade zemlje in prvih vijolic je puhtel kvišku, izza samostanskega vrta pa je zaudarjalo zoprno po olju in barvah. Tam zadaj je bila namreč pristava loškega meščana Kosena. Bratovščina presvetega Telesa Kristusovega jo je bila porabila za delavnico. Že nekaj dni so se tu trudili vsi domači mizarji, podobarji in slikarji, da pripravijo potrebno orodje za slovesni obhod na veliki petek. Izmed očetov kapucinov, ki so prevzeli pokroviteljstvo pri tej procesiji, je bil določil oče provincijal za reditelja očeta Serafina. Bratovščina mu je izplačala za ta trud po navadi devet goldinarjev za tobak, oče gvardijan Agatangelus ga je oprostil za ves postni čas matutina in kora. Oče Serafin se sicer te samostanske olajšave ni poslužil. Verjel je, da njegovo delo pri procesiji ni težje mimo onega, ki ga je prestojništvo naložilo očetu gvardijanu, ki naj bi vestno sestavil poročilo, kako, kje, kdaj in s kolikim uspehom se je pripravil, izvršil in dopolnil pobožni obhod.

»Funesta visu inceptit Redemptoris nostri processio,« je ponovil oče Agatangelus na glas, kar je bil pravkar zapisal. Kakor da zbira besede, je nato strmel skozi okno. Obrvi nad očmi so se mu sršile, ni bil dobre volje.

»Sitnosti,« je zamrmral, »pa le čemu! Za božjo čast seveda! Za burko pač in je res, da bi se sam gospod Kristus smejeti moral, če bi prišel poslušat, kako bodo pačili po loško in žabniško Njegovo sveto besedo.«

Očetu Agatangelu loška govorica ni bila nevšečna, saj ga je živo spominjala njegove lastne, ki je bila tolminska. Tudi pobožni obhod meščanske bratovščine mu je bil prav tako pri srcu, kakor vsem drugim očetom v samostanu. Sitno mu je bilo le to, da je provincijal zahteval natančnega poročila: »Kako, kje, kdaj in s kolikim duševnim in blagovnim uspehom?«

»Sitnosti,« je mrmral redovnik še enkrat, potem pa mu je ugasnila v lepem moškem obličju nejevolja in se je odločno obrnil nazaj k mizi in začel pisati. Zapisal je, kako so se zglasili pri njem v ponedeljek po prvi postni nedelji trije Ločani kot odborniki bratovščine presvetega Telesa in želeli, da bi kakor doslej častiti očetje kapucini prevzeli vodstvo pri procesiji. Po uveljavljenem sklepu v bratovščinski seji so plačali vnaprej petdeset goldinarjev zl. vr. ali 59 gl. 15. kr. deželnega denarja za popravo in nabavo obhodnega orodja, nosil, odrov, slik, križev, banderc, obleke za igralce in opreme za konje pa še vsega, česar bi trebalo. Poročal je dalje, da je prevzel oče Serafin rediteljstvo

* Idilična pesem.

kot magister processionis in z veliko spretnostjo osnoval načrt za obhod, izbral potrebne igralce, razdelil vloge, sporočil vsem sosednim faram, naj skrbijo, da se najdejo pripravni ljudje, ki bi pri obhodu nosili zlate podobe in odre z alegorijami in nastopili kot jezdec, vojaki in biriški hlapci. »Laudo eum,« je hvalil očeta Serafina, »vse, kar je počel, je prav storil. Onera tulerat, olajšav glede kora, matutina in priboljška se pa ni poslužil...«

Tisti trenutek je nekdo potrkal očetu gvardijanu na vrata.

»Vstopi, v božjem imenu!« je kliknil redovnik.

Vrata se še niso odprla.

»Tak odpri, saj ne tiščim,« je viknil oče Agatangelus živeje in se dvignil. V sobo predenj je stopil tedaj visokorastel, neroden mladenič in se plaho poklonil, vrteč svoje širokokrajno pokrivalo v rokah. Dobra volja se je zrcalila redovniku na obrazu.

»Lovričev Janez, lej, ti si? Kaj pa bi rad?« je vprašal vedro, z rahlo zasmehljivim pomilovanjem. »Nesrečni Longinus brez sulice! Kam pa meniš še gnati v vis? Kaj pa je? Ali je mati zbolela? Ne! Kaj pa gledaš oplašeno? Govori, nu, teslo! Ali si se zopet z Debelakovim Matijo sprijel, pa ti je, neroda ti, spet kosti pretresel? Prav si naredil, da te je, nu! Naj ti le leve v zelnik pri Plavčevi Mariji! Tak, eden, dva in tri! Ali si ob glas prišel?«

Visoki fant je odločno zmajal z glavo. Nato je dejal neposredno, sunkoma, tako, da je bilo čuti, kako silno se je bil premagal, preden se je pri svoji plahi naravi odločil, da pride in vstopi pri očetu gvardijanu. Ob ustnah mu je hotelo podrhtavati kakor na jok, ves zardel je bil in težke rosne kaplje so mu stale na čelu.

»Saj vem, da je vse prav, kar Bog stori,« je bruhal iz sebe, »in da je moralo tako priti, ker bi sicer odrešenja ne bilo. Pa naj ga oče Serafin le sami igrajo! Judeža prekletega, amen, jaz nikoli; in se bom že na Ljubniku skrtil, če bo treba, da me našli ne bojo, in Judež nisem in ne bom, amen pa hudičeva smojka.«

Sam svojih besed se je ustrašil mladenič. Oče gvardijan je odstopil za korak, ga premeril od nog do glave, stopil ostro predenj in mu dvignil svoje roke na visoke rame.

»Kaa, kaa, kaa?« je zategnil. »Hudičeva smojka, si dejal? Pa tu v moji celici? Pa pred mano? Apage, lovač, ven!«

Sunil je kar vznak dolgega fanta, da je nemilo odletel v vrata in jih trpko stresel v podbojih in rožancih.

»Ven!« je ponovil redovnik in se z dvignjeno roko zopet bližal presenečenemu fantu, ki je zdajci pobledel, zdrknil na kolena in hlipal jokaje za besedo:

»Oče gvardijan, oče Agatangelus, odpustite!«

Redovnik se je umiril, odstopil, meril nekaj trenutij s sršečimi se obrvmi ponižano dušo pred seboj in dejal nato:

»Govori, izgubljenec! Pa tako, da te bom poslušati smel in umeti mogel. Kaj si hotel reči o Judežu prekletem pa da se boš na Ljubniku skrtil?«

Bil je Lovričev Janez tedaj med najgoršimi fanti v mestu Loki. Le plašen pa hudó neroden. Staro mater je imel in veliko posestvo. Bil je edinec. Slučajno, recimo, je živela prav tedaj v mestu nekaj mlajša deklica, ki je bila prav kot Janez edinica in bogata. Prav nič plašna ni bila, nič nerodna. Plavčeva Marija je bila pa lepa; loška roža so ji rekli. Njen oče je bil pameten mož in očetu gvardijanu velik prijatelj. Oče Agatangelus in Plavec sta bila že pred leti doumela, da ne bi bilo prav nič narobe, če bi se pametna Marija

in nerodni Janez vzela. Take reči v Loki pa že od nekdanj ne ostanejo dolgo skrivne. Janez in Marija sta zato javno slovela kot nekako veljavno si obljubljeni zaročenca. Tudi sama sta to vedela. Janez je bil ves srečen, Marija se je vedla hladneje, kakor vse mlade ženske, ki so pametne, a nekoliko ničemurne.

»Debelakov Matija...« je tedaj iztisnil preplašeni Janez pred očetom Agatangelom. »Debelakov Matija pa Plavčeva Marija...«

»Pa ti, teslo, kaj ne,« mu je posegel oče gvardijan v besedo.

»Pa Judež v procesiji,« je popravil Janez in buljil plaho redovniku v obraz. Tedaj se oče Agatangelus ni mogel več premagati. Na glas se je zasmejal in vzkliknil:

»Tele ti, nesrečno. Nu, pa kolni, če drugače povedati ne veš, amen pa loška smojka!«

Silil se je, da bi bil resen, ko mu je zdaj mladenič razkril boleost svojega srca. Oče Serafin da mu je odločil vlogo Judeža Iškarjota v igri, Matija Debelakov pa bi igral svetega Jeronima. Plavčeva Marija bi bila sama žalostna Mati božja, Španova Katrica pa spokorna Magdalena.

»Nu, pa je dejal sveti Jeronim,« je pomagal dobrohotno gvardijan.

»Je dejal Debelakov Matija,« je pripovedoval Janez, »da Mati božja Judeža nikoli za moža jemala ne bo.«

»Pa je Plavčeva Marija pritrdila?«

»Smejala se je.«

»Pa si dejal, naj bo Matija Judež. Da bo lepši par z grešno Majdo, s Španovo, ki ga štima?«

»Sem dejal, pa so rekli oče Serafin...«

»Da boš ostal Judež ti. Prav je tako! Pojdi!«

»Oče gvardijan,« je zopet prosil mladenič.

»Pojdi,« je velel znova gvardijan. Glas mu je bil zasmehljiv in obenem slovesno užaljen. »Pojdi!« je ponovil, »saj menda še veš, kako sem te učil in kaj je bila Gospodova beseda Judežu. Pojdi, mu je rekel, Judež, in stori, kakor si se namenil. Pojdi, Janez, še ti, v Ljubniku se skrij, za božjo čast se potuhni, če meniš, da te bo potem Plavčeva marala. Vendar rečem ti, če bi te tudi marala po sili, jaz, jaz sam ji bom povedal, da te ne sme! Lovričevega Judeža ne, porečem, amen in loška smojka! Nu?«

Obrnil je plahemu mladeniču hrbet in šel molče k oknu. Potem je slišal, da so se vrata odprla. Ozrl se je in zasmejal. Lovričev je bil oplaken odšel.

»Se že začenja,« se je smejal oče gvardijan, »nu, zdaj naj pa poročam očetu provincijalu, resno in dostojno, kako gre z našo procesijo.«

— — —

Ob poli štirih na veliki petek dne 11. aprila se je razgrnila loška procesija na čast božjemu Odrešeniku mimo kapucinske cerkve čez most na Dolnji trg, nato po Karlovcu nazaj v gornje mesto in pod samostan. Sveta tišina je burila pobožna in radovedna srca. V svečani molk so šumeli le koraki množic v obhodu, konjski peket in glasna beseda igralcev, glumečih velike tajne Življenja in Trpljenja božjega. Zdaj pa zdaj je jeknil preko mesta lovski rog za znamenje, naj žive podobe na nosilih in vozovih obstoje. Zdaj pa zdaj je zaihtelo iz množic, ki so šle v sprevodu ali pa gledale ob strani. Zdaj pa zdaj je v sveto občutje zavpil domač reditelj, zamrmral nejevoljen noseč pod bremenom ali pa zaškripal oder na ramenih. Veličastno je rastla v mesto izza

kapucinskih zidov bogata igra žalostnih in pretresljivih podob. Na čelu procesiji je šel v rdečem mož z zvezdo na palici. Tri korake za njim je jahala na belcu Smrt s tamburjem. Črno odet praporščak je sledil z banderom, ki se je vleklo za njim in ga je s tal pobiral črno odet otrok. Nato je prišla prva podoba: Paradiž. Deset mož iz Reteč in deset mož iz Gorenje vasi je nosilo oder, na katerem je igralo sedem likov: krilatci, angel z mečem, hudič, Eva in Adam. Adamoviči so šli zadaj. Sledili so člani krojaške bratovščine, nato angela s kelihom in mošnjo, za njimi sodarji in zidarji, angel z vrvmi, angel z mečem, angel s šibo, angel s sramotnim stebrom, peki, angel s plaščem, angel z žebli, mesarji, angeli z gobo, z lestvo, s krono in petelinom. Zublji gorečih sveč po oknih so začeli živeti v nagibajoči se dan, ko se je razvila druga podoba, žalostna Smrt s spremstvom iz vseh stanov: od kralja do berača, od papeža do lovača, od starca do otroka; izgubljena duša, Lucifer in hudiči. Bilo je grozno gledati in še bolj grozno poslušati. Smrti je žvižgala kosa, izgubljena duša je vekala, strašno se je krohotal hudič... Sledila je podoba zadnje večerje na vozu, ki so ga vlekli, kakor je bilo že prišlo v navado, Kosenovi konji. Nato so bili jezdec, obrist z granatirji in silni Samson. Vrt Getzemani s Kristom, ki poti krvavi pot, je neslo šestnajst mož iz Dorfarjev in Crngroba. Potem je šel hudiču v vrveh Judež — Lovričev Janez, prodajal Krista v besedi in nato cagoval pred farizeji v rdečih kapah, pred Kajfo, Ano in štirmi leviti. Pilat na konju, s paži na strani, je sledil. Dolga vrsta križenosecev, spokornikov in pobožnih ljudi je molila zadaj in si klicala usmiljenje nebes. Sedma podoba je kazala bičanje, osma kronanje, deveta Kristusa pred Pilatom. Zadaj so togovale Veronika s prtom, Magdalena — Španova Katrica — Marija Salome, Kleofa in druga Marija. Longinus s sulico je opominjal glasno k pokori. Sladko je blestela žalostna Mati božja, lepa loška roža Marija, Plavčeva edinica. Trije konji so vlekli Kalvarijo z alegorijami tožečih štirih delov sveta, Amerike, Evrope, Azije in črne Afrike. Sam in oholo zgovoren se je dal nositi učenik Jeronim, ki ga je glumil Debelakov Matija. Štirje leviti so nesli skrinjo zaveze. Štirinajst meščanov v rdečih suknhah je tovorilo božji grob. Šest drugih je nosilo goreče plamenice, godba z ljudstvom in duhovniki, vse se je zgrinjalo v glasni molitvi in pesmi v zadnji konec kakor v rep. Pred špitalsko cerkvijo in pred znamenjem na trgu so postajale skupine in govorili igralci. Večer je zalotil spreved sredi pota. Otroci, ki so videli, kakor je bilo vse prej in poslej, niso deset noči imeli mirnega spanja več. Poredneži, usidrani v zasedi na visokem mostu, so oprezovali, da bi vsaj malo šale imeli z vračajočimi se angeli, s hudiči, z biriči, z leviti in z alegorijami...

— — —

V ponedeljek po beli nedelji, 20. aprila, ko se je bilo pomladno zelenje povzpelo iz ravni že visoko v bukovje na Ljubniku, je beležil oče gvardijan Agatangelus še zadnje, kar je moral po vesti sporočiti svojemu redovniškemu predstojniku, provincijalu o. Romualdu. Bridko razigran je beležil nezgode, ki so se zgodile pri procesiji, in solil poročilo z glasnimi opazkami.

»Item je Luciferja popadel samostanski pes... za kar smo mu nasuli košaro kosti. Dva angela sta se vrnila brez perutnic, šest hudičev brez repov; eden se sploh vrnil ni, tako da je pač hudič hudiča vzel. Leviti s Trate in Suhe so prevrgli in razbili skrinjo zaveze... Bomo pač potrpehli. Orodje ni iz novega testamenta in ga je moči in scena passionis pogrešiti. Huje je, da je vrgel konj Smrt iz sedla. Zlomila si je roko in smo ud uravnali. Deo gratias,

da se le ubila ni. Še najbridkejše! Sramotno se je obnesel učenik Jeronim, scilicet Debelakov Matija. Ze pri prvi postaji si je šel grlo namakat v gostilno, da poslej nič več pametno učiti ni znal. S težkim srcem, a vestno, sem moral zapisati tudi to...«

Tu je potrkalo očetu Agatangelu na vrata. Trenutno zatem so se sunkoma odprla. Lovričev Janez je stal v njih, sopihal kakor meh in povedal ves iz sebe:

»Zdaj pa imajo, oče gvardijan! Za Judeža sem šel pa srebrnike služil in Marijo izgubil. Da se mi vse mesto smeje, pa mi je Matija zdaj zares dekile prevzel in sem rekel, da če sem že zares Judež in ferdaman, kaj ne bi cagoval. Obesil se bom, pa bo, pa naj hudič vse vzame pa smojka zlodjeval!«

»Janez Judež!« je zavpil oče Agatangelus. »V cerkev mi greš, pa takoj, pa trideset očenašov zmoliš za pokoro, ker si zopet klel. Apage in moli, dokler ne pošljem pote, da se pomeniva nadalje.«

Nič kaj rad ni poslušal fant, šel je pa le in stopil v cerkev, da bi molil. Molil ni, kesal se je pa in dejal sam pri sebi:

»Obesil se ne bom, ženil pa tudi nikoli. Marija me ne mara, jaz pa druge nobene. Pa če je tudi Španova Katrica zlato dekile in bi bila Magdalena Judežu družica po človeški pameti. Tudi Katrice ne! Naj jo Matija ima, ki jo je že tri leta štilal.«

Tako je cagoval mladenič. Oče Agatangelus pa je medtem poslal samostanskega hlapca k Plavčevim. Dekle naj pride, lepa roža Marija, pa takoj, pa v zakristijo, kjer je pričakuje.

Dekle je prišlo, še preden se je posel vrnil. Verjela je, da jo kliče oče gvardijan, da bi mu s cvetjem pomagala okrasiti cerkvene oltarje.

»Roža Marija,« se ji je z veselo porednostjo poklonil redovnik. Ona mu je spoštljivo poljubila roko. Povprašal je po očetu in jo prosil, naj ga pozdravi. Potem pa je dejal resno:

»Sedi, Marija! Povedati ti moram nekaj važnega.« Za nekaj trenutij je utihnil slovesno, potem pa je rekel živahno:

»Še enkrat te moram pohvaliti, Marija. Zgledno lepo si se vedla na veliki petek. Gotovo si od srca občutila vso veliko žalost nebeške Matere.«

Dekle je od veselja temno zardela, redovnik pa je nadaljeval:

»Pa saj veš sama, da je skoraj greh, če pačimo, pa četudi v sveti igri kaj tako svetega, kot je deviška Gospodova Mati. Gotovo se dobro zavedaš, kako malo si ji podobna, pa če si tudi in te vsi kot tako poznamo ne le po licu in udih, tudi po duši lepa in so ti zato zdeli, da si loška roža. Umeš?«

»Umem!« je odvrnilo dekile, dasi ni prav slutilo, kam meri redovnik.

»Vidiš,« je nadaljeval, »zdaj bi te le še tega spomnil, da ostani vselej taka, kakor do zdaj, tudi tedaj, ko ne boš več dekile, temveč zakonska žena. Sveta božja Mati naj ti bo za zgled. Starega in nerodnega Jožefa je vzela, pa ga ljubila, ker je vedela, da je božja volja tako. Pomisli! Sveta roža Marija pa Jožefa nerodneža.«

Prenehal je in se nekako čudno hahljal:

»Svetega Jožefa, lej, sem dejal. Preprost je bil tako, da ne vem, komu bi ga primeril. Ali ne meniš, da mu je Lovričev Janez nekaj podoben? Po svoji skromnosti, sem hotel reči.«

»Star pa ni tako hudo,« je uganila po svoje deklica. Redovnik je slovesno prikimal: »Prav si rekla. Star ni, prav mladeniški pa tudi ne. Tak je, nu, teslo včasih, da že kar lepo ni več in ga res kar privoščim Debelakovemu

Matiji, ko se šali z njim, dasi bi rekel, da ta preteti Matija nima prav, ko še tebe v svojo šalo vpleta.«

Zopet je zardelo dekle.

»Matija!« je povzel strogo gvardijan. »Razposajen naj bo. To ni grdo. Pa ali veš, kaj je med procesijo naredil? Igri se je odtegnil pa šel pit. Zdaj pa spremisli, kakšna sirota utegne biti Španova Katrica, če bo njegova žena. Saj jo štima? Katrico, ki je bila pri procesiji za spokorno Majdo. Če je Matija samemu Bogu v krčmo uhajal, kako bo šele ženi, ko jo bo imel. Ali je tako, ali ni?«

Plavčeva je sramežljivo prikimala. Oče Agatangelus je zopet molčal. Potem je vprašal trpkó:

»Marija! Kaj se nista tvoja starša svoj čas nekaj z rajnim Lovričem zgovorila, da boš Janezova?«

»Seveda so se,« je dahnila deklica medlo.

»Bodi, kakorkoli že. To veš sama, da te taka pogodba nič ne veže in da boš smela moža izbirati po svojem srcu. Dejal bi pa, da tvoji starši niso izbrali slabo. Čim dalj gledam namreč tega Janeza, tem bolj mi je všeč. Pa zakaj, Marija, poslušaj! Zato, ker se mi kar smili. Včasih je tako strašno pustovski, da si kar nič ne ve pomagati in se ga je res zdaj lepo še grd priimek prijel, da je Judež Škarjot. Pa ti dem, da je malo bolj zvestih fantov na sveti. In če je Judeža igral, ali ga ni mar v božjo čast? Veliko žrtev je vzel nase. Le premisli prav. Največjo žrtev! Zakaj Pilata igraš, Kajfeža igraš, desnega šaharja, farizeje, še Luciferja, ki ga je naš pes za stegno popadel, še hudiče, ki so jim otroci repe potrgali. Ampak Judeža, izdajalca! Mica! Tudi Janez je bil sprva uporen pa je na mojo besedo postal pokoren in ponižen. Hudiča-izdajalca je oblekel. Bogu pa je bil tako še ljubši. Ali tebi ne bo?«

Dekle je rdelo od bridkosti in povešalo glavo.

»In če ti ni všeč,« je hotel dopovedati redovnik, »če ti ni, vsaj nosu ne smeš vihati nad njim! Človeška Mati božja pa nad poštenim človeškim Judežem! Matija Debelakov naj bo pa le lepo spodoben. To ti povem zdaj naravnost. Le povej mu, ker čujem, da se zdaj nekaj okoli tebe smučé, pa ti morda še ne veš, da je on sam bolj Judežu v sorodu kot pa Janez, ki dozdam še nobene Španove ni tri leta štimal, pač pa le tebe zvesto ljubil in se zdaj zaradi tebe končati hoče in bo gotovo kaj neumnega počel ali pa vsaj zbolel.«

Dekle je trepetalo in molčalo.

»Tako je ta reč, roža Marija,« je še rekel redovnik. »To sem ti moral povedati, da boš pravi čas vedela, kdo je bil zvest in kdo bi utegnil biti kot tvoj mož pošten kakor sveti Jožef, kdo pa bo Judež, da bo otrokom in tebi, če ga vzameš, v krčmo uhajal, ali pa še kaj hujšega počel, kako nečedno oštirsko lajdro — kaj vemo? — štimal.«

Dekle so polile solze.

»Otrok!« je zavpil tedaj gvardijan narejeno dobro, »jokati se ti ni treba. Če si kaj kriva, lej, saj lahko popraviš. Če si kriva in če ti je Janez kaj pri srcu.«

»Pač,« je reklo dekle s solznimi očmi.

»Ampak Judež je bil,« je še dražil redovnik. »Ali se bo spodobilo, da bo k oltarju vedel rožo Marijo?« Jezike loške spremisli!

»Mar so mi,« je rastlo dekle. »Ko bo Janez kdaj moj, ga bom že naučila, zakaj ima pesti. Potem naj se ga varuje Matija.«

»To je beseda, dekle!« je vzkliknil oče Agatangelus, a dodal zopet pre-
vidneje:

»Ali bi ne hotela malo potolažiti fanta, ki obupuje, pa sem ga prej nagnal
za pokoro molit v cerkev? Za pokoro, lej, ker je klel. Pa tudi zato, da bi za té
molil, Marija! Ali naj ga pokličem?«

»Pa ga dajte, oče gvardijan.«

Tako je popravil modri oče Agatangelus še zadnjo škodo, ki mu je izvi-
rala iz slovesne procesije. V poročilu očetu provincijalu je ni pisal. »Te zadnje
veselosti,« je menil, »ne privoščim nikomur. Naj mi bo v tolažbo še v bridki
smrtni uri. Spomnil se bom na to, pa se smejal. Očetje tovariši bodo rekli,
da že tostran vidim nebeško veselje. Amen.«

Dva meseca pozneje je s slovesno mašo Janeza in Marijo poročil.

Iz knjige: Ivan Pregelj Izbrani spisi, 6. zvezek, Jugoslovanska knjigarna, Ljub-
ljana 1931, str. 76—89.